

JAN DOHNALIK

WIEK ROZEZNANIA W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO
(KAN. 891 I 989) W ŚWIETLE TRADYCJI KANONICZNEJ

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹, dwukrotnie występuje pojęcie „wiek rozeznania”, zawsze w kontekście przyjmowania sakramentów świętych. Pierwszy raz dotyczy wieku przewidzianego do przyjęcia sakramentu bierzmowania: jeśli konferencja biskupów nie ustali inaczej, „sakrament bierzmowania wierni powinni przyjmować w pobliżu wieku rozeznania” (kan. 891). Drugi raz to sformułowanie zostało użyte w kanonie dotyczącym obowiązku corocznej spowiedzi: „każdy wierny, po osiągnięciu wieku rozeznania, obowiązany jest przynajmniej raz w roku wyznać wiernie wszystkie swoje grzechy ciężkie” (kan. 989). W żadnym z cytowanych kanonów, ani też w innych miejscach obowiązującego KPK/83, nie znajdujemy określenia wieku rozeznania. Aby ustalić, choćby w przybliżeniu, w jakim okresie życia wierny zaczyna być uprawniony i zobowiązany do przyjęcia tych dwóch ważnych sakramentów, należy sięgnąć do wcześniejszych przepisów prawnych oraz do uznanych autorów z przeszłości². Dlatego w pierwszej części niniejszego studium zostanie przedstawiona koncepcja wieku rozeznania, w którym rozpoczyna się obowiązek corocznego przyjęcia sakramentu pokuty i Eucharystii, jaka ukształtowała się w kanonistyce u progu XIII w. Następnie zostaną przeanalizowane postanowienia dekretu Kongregacji Soboru *Quam singulari* z 1910 r. i ukazany jego wpływ na rozumienie wieku rozeznania w Kodeksie pio-benedyk-

Ks. dr JAN DOHNALIK – adiunkt w Katedrze Historii, Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa; e-mail: j.dohnalik@uksw.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0003-0674-2921>

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallotinum 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

² Por. kan. 6 § 2 KPK/83: „Jeśli kanony niniejszego Kodeksu zawierają stare prawo, winny być interpretowane z uwzględnieniem również kanonicznej tradycji”.

tyńskim. W trzeciej części, w świetle wcześniejszych przepisów i dyskusji nad rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego, zostanie ustalony wiek, w jakim należy przyjmować sakrament bierzmowania według kan. 891 KPK/83. W tym samym rozdziale będzie podjęta wykładnia kan. 989 KPK/83, odnośnie do wieku, w jakim zaczyna obowiązywać przykazanie spowiedzi wielkanocnej w zestawieniu z wiekiem pierwszej Komunii świętej. Autor ma nadzieję, że niniejsze opracowanie stanie się przyczynkiem do dyskusji nad wiekiem dopuszczenia do sakramentów wtajemniczenia oraz do sakramentu pokuty i przyczyni się choćby w niewielkim stopniu do umocnienia praktyki wskazanej przez Kodeks Prawa Kanonicznego.

1. *AETAS DISCRETIONIS* W OKRESIE SOBORU LATERAŃSKIEGO IV

Sobór Laterański IV, zwołany przez Papieża Innocentego III w 1213 r., który odbył się w Rzymie w listopadzie 1215 r.³, ogłosił między innymi konstytucję 21, która nakłada na każdego wiernego obojga płci obowiązek corocznej spowiedzi i wielkanocnej Komunii⁴, po osiągnięciu wieku rozeznania⁵. Ten wiek⁶ był utożsamiany przez jednego z pierwszych komentatorów konstytucji laterańskich z osiągnięciem zdolności do czynienia zła, czyli z wiekiem, kiedy człowiek staje się *capax doli*⁷. Według glosatorów dekretu Gracjana wiek *capax doli*, który oznaczał sprawność umysłu potrzebną do rozeznania dobra i zła, można było zazwyczaj wyznaczyć na około siedmiu lat życia, choć w pewnych wypadkach mógł wy-

³ Zob. R. FOREVILLE, *Latran I, II, III et Latran IV*, Paris : Edition de l'Orante 1965, s. 307-317.

⁴ Por. SOBÓR LATERAŃSKI IV, *Konstytucja 21*: „Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, et iniunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha eucharistiae sacramentum” [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. II, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004, s. 258.

⁵ Tłumaczenie słów „annos discretionis” jako „wiek rozeznania” jest na pewno bliższe oryginałowi i właściwej interpretacji od „pełnoletności” jaką znajdujemy w tłumaczeniu polskim niniejszej konstytucji Soborowej. Należy nadmienić, że zostało to wyjaśnione już w przypisie polskiej publikacji. Por. *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. II, s. 258-259, przyp. 117.

⁶ Warto zauważyć, że „annos” można tłumaczyć jako „lata”, a więc dosłownie „po dojsciu do lat rozeznania”. Jednak w tym przypadku „lata” wydają się synonimem „wieku” i nie niosą za sobą innej treści prawnej, może z wyjątkiem pewnej elastyczności w dokładnym określeniu tego wieku.

⁷ Por. JOHANNES TEUTONICUS, *Apparatus in Concilium Quartum Lateranense*, in constitutio 21, v. *postquam ad annos*, [w:] *Constitutiones Concilii Quarti Lateranensis una cum Comentariis glossatorum*, red. A. García y García, Monumenta Iuris Canonici. Series A: Corpus Glossatorum, vol. 2, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana 1981 [dalej cyt.: CCQL], s. 208: „Idest cum est capax doli, quia etas per malitiam suppletur”.

stąpić trochę później⁸. Zarówno według mistrza Rolanda (późniejszego papieża Aleksandra III), jak i Bernarda z Pawii, ukończenie siedmiu lat życia potrzebne było, aby ważnie zawrzeć zaręczyny⁹. Wymagane było również do samodzielnego wyznania wiary przy chrzcie, jak podkreślano powołując się na autorytet św. Augustyna¹⁰. Powyższe przykłady pokazują, że wiek rozeznania z zasady zakładał ukończenie siedmiu lat¹¹. Tak też interpretowało wiek rozeznania w 21 konstytucji soboru laterańskiego dwóch jego wielkich komentatorów, Damazy i Wincenty, którzy do słów „postquam ad annos discretionis pervenerit” dopisali jako głosę „idest ad septennium”¹².

Odłąd omawiana konstytucja weszła w skład Dekretałów Grzegorza IX, jako kanon *Omnis utriusque sexus*, stała się na długie wieki częścią systemu prawnego Kościoła łacińskiego¹³ i była szeroko komentowana przez dekretalistów. Kardynał Hostiensis wyróżniał trzy poziomy wieku rozeznania, z których pierwszy następował

⁸ Por. RUFINUS, *Summa decretorum*, red. H. Singer, Paderborn: Druck und verlag von Ferdinand Schöningh 1902, in C. 20 q. 1, s. 381: „capax autem doli esse potest a septennio et deinceps”; *Summa „Elegantius in iure divino” seu Coloniensis*, red. G. Fransen, S. Kuttner, vol. I, t. III, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana 1986, pars II, cap. 94, s. 163: „intuiti cum iam sint capaces doli a parentibus offeruntur. Hec autem capacitas [doli] sive mentis sagacia in aliis post septimum, in aliis post nonum annum se aperit, prout nature munere magis minusve preediti sint”.

⁹ Por. ROLANDUS, *Summa*, red. F. Thaner, Innsbruck: Neudruck der Ausgabe 1874, in C. 30 q. 2, s. 145: „Legibus sponsalia septennio licite contrahuntur, ante non; canonibus vero ante tempus consentiendi sponsalia minime contrahenda iubetur”; BERNARDUS PAPIENSIS, *Summa Decretalium ad librorum mancriptorum fidem cum aliis eiusdem scriptoris anectodis*, red. E.A.T. Laspeyres, Ratibonae: apud G. Iosephum Manz 1860, lib. IV, tit. I, § 3, s. 131: „Possunt autem contrahi post septennium [...] tempus enim discretionis est post septennium, tam in foemina quam in viro [...] Haec est aetas contrahendi sponsalia” [podkreślenia własne].

¹⁰ Por. RUFINUS, *Summa decretorum*, De cons. D. 4., cap. 74, s. 565-566: „Si etiam loqui possunt, et maxime postquam fuerit septennes, ipsi pro se profitebuntur. Unde Augustinus in epistola ad Renatum episcopum: «Septennis», imquit, «aetatis pueri et mentiri et verum loqui et confiteri et negare iam possunt, et ideo, cum baptizantur, iam et sinbolum reddunt et ipsi pro se ad interrogata respondent»”.

¹¹ Zob. F. GILLMANN, *Die «anni discretionis» im Kanon Omnis utriusque sexus (c. 21 conc. Lat. IV)*, „Archiv für Katholisches Kirchenrecht” 108 (1928), s. 556-617. Autor analizuje teksty wielu dekretystów, poświęcając szczególną uwagę problemowi oddawania do klasztoru przez rodziców dzieci na wychowanie (*pueri oblati*), które powinny mieć również co najmniej siedem lat.

¹² VINCENTIUS HISPANUS, *Apparatus in Concilium Quartum Laterense*, in constitutio 21, v. *postquam ad annos*, w: CCQL, s. 314; DAMASUS, *Apparatus in Concilium Quartum Laterense*, in constitutio 21, v. *ad annos discretionis*, w: CCQL, s. 428. Damazy dodaje w tej samej głosie: „Postquam enim discreti sunt parvuli, omnia crimina perpetrare possunt que preter genitalia comittuntur”.

¹³ Por. X. 5, 38, 12, [w:] *Corpus Iuris Canonici*, red. E.L. Richter, E. Friedberg, Graz: Akademische Druck 1955, col. 887-888. Umieszczona w księdze V *Liber Extra*, pod przytoczonym tytułem 38 zatytułowanym *De poenitentibus et remissionibus*, konstytucja 21 soboru laterańskiego IV obowiązywała przez prawie 700 lat, aż do promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1917 r.

wtedy, gdy ktoś umiał rozróżnić dobro od zła i zobowiązywał do spowiedzi¹⁴. Również *Glossa ordinaria* do dekretalów utożsamia rozeznanie z wiekiem, w którym ktoś jest już zdolny grzeszyć¹⁵. Także słynny Panormitanus mówi o rozeznanie w wieku około 7 lat¹⁶. Już w czasach nowożytnych Schmalzgrueber przypominał jako wspólną opinię uczonych, że kiedy tylko człowiek staje się zdolny do czynienia zła, czyli jest *capax doli*, rodzi się zobowiązanie do corocznej spowiedzi¹⁷. Mimo tej opinii kanonistów wiele lokalnych synodów już w średniowieczu podwyższało wiek obowiązkowej spowiedzi, a jeszcze bardziej czas przystępowania do pierwszej Komunii świętej¹⁸. Natomiast Katechizm Rzymski nie określał wieku, w jakim należy przystąpić do pierwszej Komunii świętej, ale pozostawiał decyzję ojcu i spowiednikowi dziecka¹⁹.

¹⁴ Por. HOSTIENSIS, *In Quintum Decretalium librum Commentaria*, Venetiis: Apud Iuntas 1581, in X. 5, 38, 12, v. ad annos discretionis, s. 101A: „cum est doli capax: ex quo videlicet scit discernere inter bonum et malum, unde et iam peccare potest. [...] Annorum igitur discretionis sunt tria genera: primum quo ad confessionem faciendam et poenitentiam recipiendam, ut hic. Secundum „quo ad votum emittendum vel matrimonium contrahendum [...] Tertium, quo ad administrandum”.

¹⁵ Por. *Glossa ordinaria* in X, 5, 38, 12, v. Discretionis, [w:] *Decretales D. Gregorii Papae IX suae integritati una cum glossis restituae*, Venetiis [s.n.] 1604, col. 2075: „Idest, cum est doli capax: quia tunc potest peccare”.

¹⁶ Por. PANORMITANUS, *Commentaria in Quartum et Quintum Librum Decretalium*, Venetiis: Apud Iuntas 1588, in X, 5, 38, 12, s. 344, nr 9: „doli capax dicitur esse constitutus in discretionis annis, et dicitur doli capax proximus septennio, vel post septennium saltem, tunc enim excedit infantiam, et intrat pueritiam in qua aetate peccata multa committuntur”.

¹⁷ Por. F. SCHMALZGRUEBER, *Ius Ecclesiasticum universum brevi methodo ad discentium utilitatem explicatum seu lucubrationes canonicae in quinque libros decretalium Gregorii IX pontificis maximi*, t. V, pars II, Romae: Ex typographia Rev. Cam. Apostolica 1845, pars IV, tit. 38, nr 14, s. 311: „Dub. 3. quinam confessionis annuae praecepto teneatur? Certum est l. Teneri hoc praecepto fideles omnes, etiam pueros, si peccati mortalis sibi sint conscii, ex communii DD. Iudicio contra Sotum, qui in [...] negat pueros teneri ante annum 12. Aetatis; fundamentum sumitur ex c. Omnis. cit. ubi conc. Later. Ad annuam confessionem obligat omnes, postquam ad annos discretionis pervenerit, hic est doli capaces extiterint, et discernere inter bonum, et malum noverint; atque talem discretionem, et doli capacitatem supponit peccatum mortalem, ergo etc.”.

¹⁸ Zob. J. DOHNALIK, *Il precetto pasquale. La normativa sulla Comunione e la confessione annuale (cann. 920 e 989) alla luce della tradizione canonica*, Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana 2015, s. 121-127.

¹⁹ Por. *Catechismus Romanus seu Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad Parochos Pii Quinti Pont. Max. iussu editus*, red. P. Rodriguez, I. Adeva, F. Domingo, Vaticano–Pamplona: Libreria Editrice Vaticana, Ed. Universidad de Navarra 1989, pars II, cap. 4, s. 275-276: „Qua vero aetate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quam pater, et sacerdos cui illi confitentur peccata”.

2. WIEK ROZEZNANIA W KODEKSIE Z 1917 ROKU A DEKRET *QUAM SINGULARI*

W pierwszych latach prac nad redakcją Kodeksu pio-benedyktyńskiego sprawa wieku rozeznania odpowiedniego do pierwszej spowiedzi i Komunii świętej była przedmiotem dyskusji. W czasie obrad podkomisji z 17 grudnia 1905 r. niektórzy konsultorzy uważali, że wiek rozeznania potrzebny do przyjęcia Komunii świętej jest czymś więcej niż wiekiem używania rozumu, a łączy się raczej z poznaniem sakramentu²⁰. Przewodniczący Gasparri uznawał jednak, że dzieci zobowiązane są do przykazania Komunii wielkanocnej (a więc także do przystąpienia do pierwszej Komunii świętej) już w wieku używania rozumu, po spełnieniu jednak warunku poznania i zasmakowania tego sakramentu²¹. Bucceroni twierdził, że takie rozumienie kanonu laterańskiego przyniosłoby wielką rewolucję, gdyż żaden z teologów nie uważał, żeby obowiązek przystępowania do Komunii świętej rozpoczynał się przed ukończeniem 10 roku życia. Natomiast powszechnie uznawano, że z chwilą osiągnięcia używania rozumu rozpoczyna się czas przygotowania do przyjęcia tego sakramentu²². Kiedy w 1906 r. wysłano projekt kanonu do szerszego grona konsultorów, w ich opiniach znajdowały się następujące sugestie: aby zamiast używać pojęcia wieku rozeznania mówić o wystarczającym rozeznaniu (*sufficientem discretionem*); aby czekać na dojrzały wiek do przyjęcia pierwszej Komunii świętej; aby podnieść wiek obowiązywania Komunii wielkanocnej do lat dwunastu²³.

²⁰ Por. Archivum Apostolicum Vaticanum [dalej cyt.: AAV], *Commissione Cod. Diritto Canonico*,teczka nr 53, „Verbale della Commissione parziale del 17 dicembre 1905”: „Bastien userebbe la formula del Concilio Lateranense «ad annos discretionis». [...] Wernz preferirebbe anch'egli il testo del Concilio Lateranense. L' «usus discretionis» è più del semplice «usus rationis» [...]. De Lai porrebbe anch'egli «ad aetatem discretionis», giacchè la «discretio» è appunto la cognizione del Sacramento”.

²¹ Por. tamże: „Mons. Presidente [...] dice che il precetto della comunione pasquale comincia ad obbligare fin dall'uso della ragione, ma con questa condizione: *dummodo huius sacramenti cognitionem et gustum habeant*. E vi è l'obbligo di far sì che questa condizione si verifichi quanto prima. [...] Il precetto *urget* fin dall'*usus rationis* purché si verifichi quella condizione [...]; e si è obbligati a far verificare questa condizione, appunto perché il precetto della comunione pasquale urge fin dall'uso di ragione. Questo è il concetto della comunione pasquale”.

²² Por. tamże: „Bucceroni dice che il canone interpretato così porterebbe una gran rivoluzione. Neppure uno dei Teologi dice che l'obbligo della comunione comincia dall'uso di ragione. L'opinione più comune è che non cominci *ante decimum annum*, perché *per se non sufficit usus rationis, sed maior quaedam requiritur discretio ratione reverentiae et devotionis debitae huic sacramento*. Coll'uso della ragione comincerà l'obbligo di situarsi e di prepararsi, ma non di ricevere *actu hinc et nunc* la comunione”.

²³ Por. Tamże: „Osservazioni dei Consultori sul tit. «De sanctissima Eucaristia» (1906)”: „Invece di dire: «cum ad annos discretionis pervenerint» – direi come nel canone seguente: «cum ad sufficientem discretionis pervenerint» (T. Esser)”; „Omnes et singuli... cum ad annum duodecim pervenerint, et

W pierwszym kompletnym schemacie księgi *De rebus*, wydanym w 1909 r., wiek obowiązywania przykazania Komunii i spowiedzi wielkanocnej był jednak nadal wyznaczony sformułowaniem zaczerpniętym z konstytucji 21 Soboru Laterańskiego IV: „postquam ad annos discretionis pervenerint”²⁴. Uniknięto więc podwyższania lat ponad wiek rozeznania, jednak nie nastąpiło też jego doprecyzowanie.

Przełomowy dla określenia właściwego wieku dla pierwszej Komunii i spowiedzi świętej był 1910 r. W kwietniu tego roku Kongregacja ds. Sakramentów przygotowała odpowiedź na pytanie skierowane przez biskupa Strasburga, który chciał wprowadzić pierwszą Komunię świętą w wieku 12 lat i spotkał się z wielkim oporem proboszczów, powołujących się na zwyczaj diecezjalny dopuszczania do Komunii świętej dopiero w wieku 13-14 lat. Konsultorem w tej sprawie był Bucceroni, który w swojej opinii zawarł zarówno argumenty za dopuszczeniem dzieci do Komunii zaraz po osiągnięciu wieku używania rozumu, jak i opinie moralistów, którzy mówili, że nie należy dopuszczać dzieci do Komunii tak szybko²⁵. Jednak sam Bucceroni był zdania, że jeżeli chłopcy i dziewczęta osiągają wystarczające używanie rozumu przed wiekiem 13-14 lat i umieją rozróżnić chleb ziemski od niebieskiego, mają prawo i obowiązek przystąpić wcześniej do Eucharystii²⁶. Opierając się na tej opinii, *Plenaria* Kongregacji ds. Sakramentów wydała dekret, którego konkluzja jest następująca: „Mają zostać dopuszczone do Świętego Stołu chłopcy i dziewczęta kiedy dojdą do lat rozeznania, to jest do wieku używania rozumu”²⁷. Choć wiek rozeznania nie został wprost doprecyzowany co do liczby lat, jednak został zrównany z wiekiem używania rozumu, który w doktrynie kanonicznej jest powszechnie uznawany po ukończeniu siódmego roku życia.

Po wydaniu takiej decyzji w konkretnej sprawie, za aprobatą papieża Piusa X kardynałowie z Kongregacji ds. Sakramentów postanowili przygotować dokument

satis instructi fuerint, debent... NB. Annus discretionis est generaliter annus septimus. In Austria, Germania... generaliter pueri non ante annum duodecimum ad primam communionem admittuntur (J. De Moretz)”; „Anche io sto per l'aggiunta in nota, specialmente vista la consuetudine di non pochi luoghi di aspettare una età, la quale sia un po' più matura (B. Ojetti)”.

²⁴ Por. AAV, *Commissione Cod. Diritto Canonico*, teczka nr 50, „Liber III De rebus, Pars prima De sacramentis”, can. 128, can. 180.

²⁵ Por. C. ZERBA, *Nel cinquantenario del Decreto Quam singularem circa l'età della prima Comunione dei fanciulli emanato dalla S. Congregazione dei Sacramenti per incarico del Papa S. Pio X l'8 agosto 1910*, Città del Vaticano: Tipografia Poliglotta Vaticana 1961, s. 36-38.

²⁶ Por. Tamże, s. 39: „Consultore peraltro concludeva, a proposito della consuetudine di Strasburgo dei 13 e 14 anni, che se i fanciulli e le fanciulle prima di quell'età avevano raggiunto l'uso sufficiente della ragione, e sapevano distinguere questo pane celeste dal terreno, avevano il *diritto* e il *dovere* di ricevere l'Eucaristia in virtù di diverso precetto ecclesiastico; per cui concludeva che la consuetudine centenaria e i decreti vescovili non potevano sostenersi in modo veruno”.

²⁷ Tamże, s. 37: „Si devono ammettere alla S. Mensa i fanciulli e le fanciulle quando hanno raggiunto gli anni della discrezione ossia l'uso di ragione” [tłumaczenie własne w tekście].

przeznaczony dla całego Kościoła dotyczący wieku pierwszej spowiedzi i Komunii świętej²⁸. W rezultacie powstał dekret rozpoczynający się od słów *Quam singulari Christus amore*, zatwierdzony przez Ojca Świętego Piusa X *in forma specifica*, czyli jako papieski akt ustawodawczy, nie dopuszczający żadnych ustaw ani zwyczajów przeciwnych²⁹. Dekret Kongregacji, promulgowany 8 sierpnia 1910 r., zawiera fundamentalne przepisy kanoniczne i ważną argumentację odnośnie do omawianego tematu³⁰. W pierwszej, opisowej części dekretu, po przypomnieniu, że w starożytności dawano Komunię świętą zaraz przy chrzcie małym dzieciom, Kongregacja przytacza kluczową konstytucję *Omnis utriusque sexus* Soboru Laterańskiego IV. Następnie piętnuje błędy i nadużycia w interpretacji wieku rozeznania, takie jak: rozdzielanie wieku rozeznania potrzebnego do spowiedzi sakramentalnej od tego wymaganego do przyjęcia Komunii świętej; podwyższanie wieku przystępowania do tych sakramentów do 10, 12 lub nawet 14 i więcej lat; niedopuszczanie do spowiedzi świętej tych dzieci, które nie były jeszcze u Komunii, ryzykując ich pozostawienie w grzechach, nawet ciężkich³¹. Po odrzuceniu tych błędów w dekrete zostaje przypomniane, że: „jeśli wiek rozeznania do spowiedzi należy rozumieć jako ten, w którym rozróżnia się to, co prawe, od tego, co nieprawe, w którym dochodzi się do pewnego używania rozumu, to odnośnie do Komunii należy powiedzieć, że jest to wiek w którym odróżnia się chleb eucharystyczny od zwyczajnego chleba; a jest to znowu ten wiek, w którym dziecko doszło do używania rozumu”³².

Następnie zostają przytoczone sprzyjające temu stanowisku opinie teologów³³, a także podkreślone, że wiele synodów i dekretów biskupich niedługo po Soborze Laterańskim IV dopuszczało do pierwszej Komunii dzieci siedmioletnie. Wreszcie ukazane jest także nauczanie Stolicy Świętej, z wieńczącym je omówionym

²⁸ Por. tamże, s. 39-40.

²⁹ Por. F.M. CAPPELLO, *De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam seu commentarium in decreto Quam singulari*, Romae: Typis Cuggiani 1911, s. 11-12.

³⁰ Zob. S. CONGREGATIO DE SACRAMENTIS, *Decretum De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam Quam singulari* (8.08.1910), AAS 2 (1910), s. 577-583.

³¹ Por. tamże, s. 577-580. Zob. C. GENNARI, *Sulla età della prima Comunione dei fanciulli. Breve commento del decreto „Quam singulari Christus amore”*, ed. 2, Roma: Presso la direzione del monitore ecclesiastico 1910, s. 8-9.

³² Zob. S. CONGREGATIO DE SACRAMENTIS, *Decretum Quam singulari*, s. 580: „Igitur, quemadmodum ad Confessionem aetas discretionis ea censetur, in qua honestum ab inhonesto distinguui potest, nempe qua ad usum aliquem rationis pervenitur; sic ad Communionem ea esse dicenda est, qua eucharisticus panis queat a communi dignosci; quae rursus eadem est aetas in qua puer usum rationis est assequutus” [w tekście tłumaczenie własne].

³³ Jeszcze większy wybór tych teologów, zarówno dawnych, jak i bliższych dacie wydania dekretu można znaleźć w cytowanym dziele autorstwa F.M. Cappello, zob. CAPPELLO, *De aetate admittendorum*, s. 26-32.

powyżej dekretem w sprawie strasburskiej³⁴. Natomiast w części normatywnej dekretu już pierwszy artykuł ustala i precyzuje rozumienie wieku rozeznania: „Wiek rozeznania zarówno do spowiedzi, jak i do Komunii świętej jest tym, w którym dziecko zaczyna rozumować, to jest około siódmego roku życia, albo więcej, albo nawet mniej. W tym okresie rozpoczyna się obowiązek wypełnienia przykazania dotyczącego zarazem spowiedzi, jak i Komunii”³⁵.

Wiek przyjęcia pierwszej Komunii zostaje więc opisany jako ten, w którym dziecko zaczyna rozumować i określony na około 7 lat, z pewnym marginesem, gdyż może wystąpić zarówno jakiś czas przed ukończeniem 7 lat³⁶, jak i po osiągnięciu tego wieku. Choć dzieci siedmioletnie są zasadniczo zdolne do przyjęcia Komunii świętej, jednak ten wiek nie jest wyznaczony na poziomie powszechnego prawa z absolutną dokładnością, gdyż jest to rzecz indywidualnego rozwoju dziecka, która podlega ocenie i rozeznaniu. Tym bardziej, że po faktycznym osiągnięciu wieku rozeznania, dziecko ma nie tylko prawo, ale staje się zobowiązane do przyjęcia pierwszej spowiedzi i Komunii świętej³⁷.

Powyższy dokument, który mimo wszystkich trudności³⁸, doczekał się szybkiej recepcji³⁹ i niewątpliwie wpłynął na dalsze prace redakcyjne nad Kodeksem Prawa Kanonicznego. W kolejnych projektach kanonów dotyczących spowiedzi i Komunii wielkanocnej, do sformułowania *postquam ad annos discretionis*, zostały dodane słowa *idest ad rationis usum*⁴⁰. To proste wyjaśnienie, zrównujące wiek rozeznania z wiekiem używania rozumu, uznawanym powszechnie po osiągnięciu siódmego roku życia, zostało utrzymane przez cały czas redakcji pierwszego Kodeksu Prawa

³⁴ Por. S. Congregatio de sacramentis, *Decretum Quam singularis*, s. 580-582.

³⁵ Tamże, s. 582, art. I: „Aetas discretionis tum ad Confessionem tum ad S. Communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto Confessionis et Communionis” [w tekście tłumaczenie własne].

³⁶ Por. GENNARI, *Sulla età della prima Comunione*, s. 16: „Oggidi l’uso di ragione nei bambini è assai precoce: tutti lo dicono. Fanciulli di appena tre o quattro anni, cinque al più, sanno assai ben ragionare, e possono assai ben distinguere il pane comune dal pane eucaristico”.

³⁷ Por. CAPPELLO, *De aetate admittendorum*, s. 34-37.

³⁸ Zob. ZERBA, *Nel cinquantenario del Decreto Quam singulari*, s. 8-20, gdzie jest mowa o częściowej derogacji dekretu dla Francji i dla Niemiec, które prosiły o pozwolenia na kontynuowanie ich programów katechetycznych i późniejszej uroczystej Komunii świętej. Jednak udzielone papieskie pozwolenia przypominały o obowiązku zapewnienia pierwszej Komunii dzieciom w wieku rozeznania, choć mogła ona mieć formę prywatną.

³⁹ Wystarczy zwrócić uwagę na fakt, że cytowane powyżej dzieło kard. Gennariego w 1910 r. miało przynajmniej dwa wydania (w niniejszym studium jest przytaczane wydanie drugie), a do końca 1911 r. już pięć wydań, por. ZERBA, *Nel cinquantenario del Decreto Quam singulari*, s. 20, nota 8.

⁴⁰ Por. Archivio della Pontificia Università Gregoriana [dalej cyt.: APUG], *Fondo Ojetti*,teczka nr 1977 oraz teczka nr 1980.

Kanonicznego: od schematu księgi *De rebus* z 1913 r.⁴¹ aż do promulgowanego przez Benedykta XV w 1917 r. obowiązującego tekstu⁴². Tak więc w Kodeksie pio-benedyktyńskim oba kanony zawierające pojęcie wieku rozeznania – kan. 859 oraz 906 – zaraz po nim przytaczają jego najprostszą definicję: „to jest używania rozumu”⁴³.

3. WIEK ROZEZNANIA W KODEKSIE JANA PAWŁA II W ŚWIETLE PRAC NAD REWIZJĄ KODEKSU

W KPK/17 norma określająca wiek przyjmującego sakrament bierzmowania była zawarta w ówczesnym kan. 788. Zawierał on przepis, zgodnie z którym w Kościele łacińskim jest właściwe odkładanie bierzmowania na wiek około 7 lat, choć można było to uczynić wcześniej jeśli wystąpiłoby niebezpieczeństwo śmierci lub inna poważna przyczyna⁴⁴. Choć w omawianym kanonie nie użyto wtedy pojęcia wieku rozeznania, jednak przyjęto wiek przyjmowania bierzmowania na około siedmiu lat (*septimum circiter aetatis annum*). Później Papieska Komisja ds. Autentycznej Interpretacji Kodeksu stwierdziła, że nie wolno udzielać bierzmowania przed osiągnięciem tego wieku z wyjątkiem sytuacji wymienionych przez ten sam kanon⁴⁵. Dwadzieścia lat później ta sama Komisja nie udzieliła zgody, aby na stałe biskup ustalił wiek bierzmowania na 10 lat⁴⁶. W świetle tych interpretacji należy

⁴¹ Por. AAV, *Commissione Cod. Diritto Canonico*, teczka nr 86, „Schema Codicis Iuris Canonici (sub segreto pontificio), Liber III, De Rebus, Romae 1913”. Zob. także APUG, *Fondo Ojetti*, teczki 1985-1987.

⁴² *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi Iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-521 [dalej cyt.: KPK/17].

⁴³ Por. KPK/17, Kan. 859 § 1: „Omnis utriusque sexus fidelis, *postquam ad annos discretionis, idest ad rationis usum, pervenerit*, debet semel in anno, saltem in Paschate, Eucharistiae sacramentum recipere, nisi forte de Consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum”; KPK/17, kan. 906: „Omnis utriusque sexus fidelis, *postquam ad annos discretionis, idest ad usum rationis, pervenerit*, tenetur omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteri” [podkreślenie autora].

⁴⁴ Por. KPK/17, can. 165: „Licet sacramenti confirmationis administratio convenienter in Ecclesia Latina differatur ad septimum circiter aetatis annum, nihilominus etiam antea conferri potest, si infans in moritis periculo sit constitutus, vel ministro id expedire ob iustas et graves causas videtur”.

⁴⁵ Por. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDOS [dalej cyt.: PCCICAI], *Responsa ad proposita dubia* (16.06.1931), II – De aetate confirmandorum, AAS 23 (1931), s. 353: „D. An canon 788 ita intelligendus sit ut Sacramentum confirmationis in Ecclesia latina ante septimum circiter aetatis annum conferri non possit nisi in casibus, de quibus in eodem canone. R. Affirmative”.

⁴⁶ Por. PCCICAI, *Responsa ad proposita dubia* (26.03.1952), III. De aetate confirmandorum, AAS 44 (1952), s. 496: „D. An attento can. 788, sustineatur mandatum Ordinarii loci vetantis quo-

rozumieć kanon 788 nie tylko jako wskazówkę, ale jako rzeczywisty przepis prawa nakazujący zachowanie ustalonego wieku bierzmowania⁴⁷. Nawet jeśli ten wiek nie jest określony w sposób całkiem ścisły – gdyż użyte jest słowo *circiter* – to jednak nie można go również w świetle powyższych interpretacji rozumieć zbyt szeroko⁴⁸.

W Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego w czasie V sesji w marcu 1970 r. przyjęto ogólną zasadę żeby pozostawić kwestię wieku bierzmowania do ustalenia według lokalnych zwyczajów, a konferencje biskupów miałyby ustanowić dyrektywy w tej sprawie⁴⁹. W czasie tej samej dyskusji zdecydowano o wycofaniu słowa *infans* – które wskazywało na dziecko do lat 7 i zastąpieniu go pojęciem *fidelis*, które oznaczało wiernego, także starszego. Pozostawiono jedynie wyjątek na wypadek niebezpieczeństwa śmierci lub innej poważnej przyczyny⁵⁰. W grudniu tego samego roku w czasie szóstej sesji dokonano tylko stylistycznych poprawek tego kanonu⁵¹.

minus sacramentum Confirmationis administretur pueris qui aetatem decem annorum adepti non sint. R. Negative”.

⁴⁷ Por. E. REGATILLO, *Ius Sacramentarium*, Santander: Sal Terrae 1960, s. 69, nr 95.

⁴⁸ Zob. J. DOHNALIK, *Wiek przyjmującego bierzmowanie w świetle redakcji Kodeksu z 1917 roku*, [w:] *Kodeks Pio-Benedyktynski między tradycją a rozwojem*, red. Z. Janczewski, J. Dohnalik, I. Kilanowski, Warszawa: Wydawnictwo Spes 2017, s. 166-167.

⁴⁹ Por. *Coetus studiorum «De sacramentis» (Sessio V)*, „Communicationes” 31 (1999), s. 74, Can. 788: „Rev.mus quintus Consultor declarat in voto: «quod attinet ad subiectum, aetas, qua confirmatione ordinarie conferur, potest opportune relinqui consuetudini locali; respective Conferentia Episcoporum hac de re normam directivam statuatur». R.mus Secretarius ad. Proponit textum sequentem: «Sacramentum confirmationis conferatur infantibus circa aetatis annum consuetudine loci aut Episcoporum Conferentia decreto determinatum, nisi infans sit in periculo mortis, aut, de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat»”.

⁵⁰ Por. tamże, s. 74-75: Can. 788: „Rev.mus sextus Consultor praefert aliud verbum loco «infantibus» quia vocabulum «infans» se refert ad pueros ante septem annos natos. Rev.mus Secretarius ad. proponit vocabulum «fidelibus» loco «infantibus», quod placet. Rev.mus primus Consultor mallet vocabulum «infans» quod in iure est idem ac «puer». Respondet Rev.mus Secretarius ad. Quod vocabulum «infantibus» innuere potest sacramentum confirmationis ante septem annum conferri itaque et ipse praefert vocabulum «fidelibus». Rev.mus quartus Consultor proponit ut verba «infans sit» tollantur, ita ut prima pars canonis ita sonnet: «... nisi in casu periculo mortis, aut, de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat»; quod placet omnibus. Itaque textus canonis erit: «Sacramentum confirmationis conferatur fidelibus circa aetatis annum consuetudine loci aut Episcoporum Conferentia decreto determinatum, nisi in casu periculo mortis aut si de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat»”.

⁵¹ Por. *Coetus studiorum «De sacramentis» (Sessio VI)*, „Communicationes” 31 (1999), s. 118, can. 12 (CIC 788): „Rev.mus primus Consultor, ratione latinitatis, proponit ut loco particulae «si» dicatur «nisi». Rev.mus quintus Consultor proponit ut ultima verba sequenti modo mutantur: «... aut iudicio ministri, gravis alia causa id suadeat». Rev.mus Secretarius ad. proponit ut ultima pars canonis quae ita incipit «nisi in casu...etc.» sequenti modo mutantur: «nisi adsit periculum mortis aut de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat». Emandatio a Rev.mo Secretario ad. proposita placet omnibus”.

Do tematu powrócono w czasie sesji X, w październiku 1972 r. Sam tekst odpowiedniego kanonu został przyjęty bez poprawek⁵², jednak istotne było odniesienie do nowego *Ordo Confirmationis*⁵³, który został ogłoszony rok wcześniej. W numerze 11 wprowadzenia do tej części Rytuału Rzymskiego została zawarta dwuczęściowa zasada: w Kościele łacińskim zazwyczaj bierzmowanie jest odkładane do 7 roku życia, jednak ze względu na racje duszpasterskie konferencje biskupów mogą też ustalić wiek, który uważają za bardziej odpowiedni, aby sakramentu tego udzielać w dojrzałszym wieku⁵⁴.

W schemacie dotyczącym dyscypliny sakramentów z 1975 r. został zaproponowany kanon w formie wcześniej wypracowanej, przewidujący wiek ustalony przez miejscowy zwyczaj, albo przez konferencję biskupów, chyba, że istnieje niebezpieczeństwo śmierci albo zdaniem szafarza inny wiek jest uzasadniony poważną przyczyną⁵⁵. Zwraca uwagę sformułowanie tego wieku w sposób alternatywny (podkreślono łacińskim słowem *aut*). Kiedy w 1978 r. omawiano ten schemat, podkreślono dużą różnicę zdań zarówno w ramach przeprowadzonych konsultacji, jak i wśród samych konsultorów. Ostatecznie zdecydowano się przeprowadzić głosowanie, w którym jedynie jedynym głosem przeważył pogląd, że nie należy w kanonie określać wieku bierzmowania, ale pozostawić ten kanon bez zmian⁵⁶.

⁵² Por. *Coetus studiorum «De sacramentis» (Sessio X)*, „Communicationes” 32 (2000), can. 51 (CIC 788), s. 38: „Textus placet uti est”.

⁵³ Por. tamże, s. 82, can. 51 (CIC 788): „Sacramentum confirmationis conferatur fidelibus circa aetatis annum consuetudine loci aut Episcoporum Conferentia decreto determinatum, nisi adsit periculum mortis aut, de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat (cf. *Ordo confirmationis*, nn. 11 et 12)”.

⁵⁴ Por. *Pontificale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli VI Papae promulgatum, Ordo Confirmationis*, editio typica, Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis 1971, „Praenotanda”, nr 11, s. 19: „Ad pueros quod attinet, in Ecclesia latina Confirmationis administratio generatim ad septimum circiter aetatis annum differtur. Ob rationes tamen pastorales, praesertim ad vehementius inculcandam in fidelium vita plenam obtemperationem Christo Domino eiusque firmum testimonium, Conferentiae Episcopales possunt aetatem, quae magis idonea videatur, decernere, ita ut hoc sacramentum, post congruam institutionem, aetate maturiore conferatur”.

⁵⁵ Por. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO [dalej cyt.: PCCICR], *Schema Documenti Pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur (Reservatum)*, Typis Polyglottis Vaticanis [s.l.] 1975, s. 30, can. 51: „Sacramentum confirmationis conferatur fidelibus circa aetatis annum consuetudine loci aut Episcoporum Conferentiae decreto determinatum, nisi adsit periculum mortis aut, de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat”.

⁵⁶ Por. *Coetus studiorum «De sacramentis» (series altera: sessio III)*, „Communicationes” 10 (1978), s. 82: „Multiplicitate animadversionum in consultatione prolatarum et sententiarum Consultorum discrepantia consideratis, questio de aetate in qua confirmatio conferenda est per suffragationem dirimitur. Maiori parti Consultorum (4 contra 3) placuit ut indicatio aetatis – prout habetur in n. 11 Praenotanda Ordinis Confirmationis – non ponatur pro huius sacramenti receptione, ideoque textus probatur ut in schemate iam prostat”.

W schemacie nowego Kodeksu z 1980 r. kanon 845 zawierający normę dotyczącą wieku bierzmowania pozostał identyczny wobec wersji zaproponowanej w 1975 r.⁵⁷ Następnie projekt został wysłany do kardynałów i arcybiskupów, którzy przekazywali swoje uwagi. W syntezie *Animadversiones* kardynałów na temat kan. 845 znajdujemy propozycję kardynała Duvala, który zasugerował, aby bierzmowanie udzielać dzieciom po osiągnięciu wieku rozeznania, jeśli tylko są odpowiednio przygotowane. Jednocześnie wskazywał, że konferencje biskupów mogą ustalić wyższy wiek z powodów duszpasterskich, a w niebezpieczeństwie śmierci bierzmowanie udziela się nawet małym dzieciom⁵⁸. Kardynał Duval przytoczył też argumenty za swoją tezą. Pierwszą racją takiego sformułowania przepisów jest obowiązek udzielania bierzmowania dzieciom po osiągnięciu wieku rozeznania, którego nie należy odkładać, jeśli są przygotowane; kolejny argument wynika z wierności tradycji chrześcijańskiej, która przyjmuje określoną kolejność sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia⁵⁹. Jednak kardynał Willebrands oponował, że podobnie jak w *Ordo Confirmationis* nie należy wymagać bierzmowania w wieku około siedmiu lat⁶⁰. Mając na uwadze powyższe *animadversiones* i przeprowadzoną dyskusję, zaproponowano, aby sformułować przepis nakazujący udzielanie bierzmowania wiernym w pobliżu wieku rozeznania, chyba, że konferencja biskupów postanowi inaczej⁶¹. Takie

⁵⁷ Por. PCCICR, *Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatunque ecclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecratae recognitum (Patribus Commissionis reservatum)*, Libreria Editrice Vaticana [s.l.] 1980, s. 200, kan. 845: „Sacramentum confirmationis conferatur fidelibus circa aetatis annum consuetudine loci aut Episcoporum Conferentiae decreto determinatum, nisi adsit periculum mortis aut, de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat”.

⁵⁸ Por. PCCICR, *Relatio comlectens synthesim animadversionum ab Em.mis atque exc.mis patribus exc.mis patribus commissionis ad novissimum schema codicis iuris canonici exhibitum, cum responsionibus a secretaria et consultoribus datis (patribus stricte reservata)*, Romae: Typis Polyglottis Vaticanis 1981, s. 208, kan. 845: „Sequens proponitur formula: «Sacramentum Confirmationis regulariter conferatur cum pueri aetatem discretionis adepti sunt dummodo sint rite praeparati. Attamen, ob rationes pastorales, Conferentiae episcopales possunt decernere ut sacramentum aetate maturiore conferatur. In mortis periculo Confirmatio infantibus conferatur»”.

⁵⁹ Por. tamże: „Ratio est ut servetur principium quod Confirmatio danda est infantibus qui aetatem discretionis attigerunt et parati inveniuntur ideoque procrastinanda non est, nam: a) standum est «Ordo Confirmationis, Praenotanda III, 11»; b) tota Ecclesiae latinae traditio affirmat initiationem christianam haberi per Baptismum dein per Confirmationem et per Eucharistiam compleri (Card. Duval)”.

⁶⁰ Por. tamże: „Secus ac in «Ordo Confirmationis» non exigitur «generatim ad septimum circiter aetatis annum» (Card. Willebrands)”.

⁶¹ Por. tamże: „R. Attentis animadversionibus allatis et disceptatione per act a, textus erit: «Sacramentum confirmationis conferatur fidelibus circa aetatem discretionis, nisi Episcoporum Conferentia aliam aetatem determinaverit»”.

sformułowanie znalazło się też w *Schema novissimum* z 1982 r.⁶² i ostatecznie w obowiązującym KPK/83: „Sakrament bierzmowania wierni powinni przyjmować w pobliżu wieku rozeznania, chyba że konferencja episkopatu określiła inny wiek, albo istnieje niebezpieczeństwo śmierci, lub zdaniem szafarza co innego doradza poważna przyczyna” (kan. 891)⁶³.

Poza kanonem o bierzmowaniu, pojęcie wieku rozeznania znajduje się w Kodeksie Jana Pawła II jeszcze tylko w kan. 989, dotyczącym obowiązku corocznej spowiedzi. Choć w porównaniu do Kodeksu pio-benedyktyńskiego nie nastąpiły tutaj duże zmiany, jednak należy przyglądać się dyskusji w siedzibie rewizji Kodeksu, poczynionym poprawkom oraz interpretacji obowiązujących przepisów.

Debata nad kan. 906 KPK/17 rozpoczęła się w zespole do spraw sakramentów, w czasie sesji VIII, w listopadzie 1971 r. W kwestii wieku rozeznania jeden z konsultorów prosił, żeby powiedzieć o latach rozeznania w liczbie mnogiej (*ad annos discretionis*)⁶⁴. Natomiast pierwszy konsultor zaproponował, żeby potwierdzić analizowany kanon, jednak po pogłębieniu dwóch tematów: obowiązku spowiedzi przynajmniej raz w roku po osiągnięciu wieku rozeznania oraz tego, czy konieczne jest rozróżnienie odnośnie do grzechów ciężkich⁶⁵. Kolejna dyskusja odbyła się w marcu 1972 r. nad projektowanym kan. 27 Schematu *de Poenitentia* przygotowanym przez sekretarza Komisji⁶⁶, w którym w porównaniu z kanonem 906 Kodeksu pio-benedyktyńskiego zniknęło doprecyzowanie wieku rozeznania przez utożsamienie go z nabyciem używania rozumu⁶⁷. Niektórzy konsultorzy podawali w wątpliwość użycie sformułowania dotyczącego wieku rozeznania (*ad annos discretionis*). Podkreślano, że rozeznania nie mierzy się liczbą lat i proponowano inne wyrażenia, takie jak stan rozeznania (*conditione discretionis*), rozeznanie duszy

⁶² Por. PCCICR, *Codex Iuris Canonici Schema Novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis [s.l.] 1982, s. 164, can. 890: „Sacramentum confirmationis conferatur fidelibus circa aetatem discretionis, nisi Episcoporum conferentia aliam aetatem determinaverit, aut adsit periculum mortis vel, de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat”.

⁶³ KPK/83, kan. 891: „Sacramentum confirmationis conferatur fidelibus circa aetatem discretionis, nisi Episcoporum conferentia aliam aetatem determinaverit, aut adsit periculum mortis, vel, de iudicio ministri, gravis causa aliud suadeat”.

⁶⁴ Por. PCCICR, *Coetus studiorum «De sacramentis» (sessio VIII)*, „Communicationes” 31 (1999) s. 275: „Exc. Mus nonus Conculitoris petit et dicitur in plurali numero « ad annos discretionis”.

⁶⁵ Por. Tamże, s. 276: „Rev.mus primus Consultor proponit ut canon recognoscatur, sed notat duplicem poni quaestionem: 1) obligatio confitendi semel in anno post adeptos annos discretionis; 2) quanam sit ad gravia peccata discretio necessaria”.

⁶⁶ Por. PCCICR, *Coetus studiorum «De sacramentis» (sessio IX)*, „Communicationes” 31 (1999) s. 290: „Schema canonum «De poenitentia» a rev.mo Secretario adparatum”.

⁶⁷ Por. tamże, s. 295: „can. 27. Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, obligatione tenetur peccata sua gravia, saltem semel in anno, fideliter confiteri”.

(*ad discretionem animi*), czas rozeznania (*tempus discretionis*) lub wystarczające rozeznanie (*sufficientem discretionem*). Jeden z konsultorów proponował, aby w ogóle wyrzucić formułę *postquam ad annos discretionis pervenerit*, gdyż kto popełnia grzech ciężki musi być zdolny do jego popełnienia, co zakłada osiągnięcie wieku rozeznania, a więc powyższe słowa wydają się zbędne. Sekretarz komisji zaproponował usunięcie jedynie wzmianki o wieku (*ad annos*), co pozwoliłoby na pozostawienie odniesienia do osiągnięcia rozeznania (*ad discretionem pervenerit*)⁶⁸.

Jednak decydujący okazał się głos pierwszego konsultora proponujący pozostawienie dotychczasowego, tradycyjnego wyrażenia. Konsultor podkreślił, że formuła *ad annos discretionis* wydaje się łączyć prawny element zewnętrzny, jakim jest wiek, i prawny element wewnętrzny, jakim jest rozeznanie, które określa zdolność podmiotu do popełnienia grzechu ciężkiego⁶⁹. Po takiej argumentacji niemal wszyscy zgodzili się pozostawić kanon w proponowanym brzmieniu⁷⁰ i tak znalazł się on z niewielkimi zmianami w schemacie z 1975 r.⁷¹

W czasie nowej serii spotkań w listopadzie 1977 r. konsultorzy nie mają już żadnych uwag do tej normy⁷². Kanon bez żadnych korekt znalazł się w schemacie z 1980 r.⁷³, a potem w zasadzie niezmieniony przeszedł do *schema novissimum* z 1982 r.⁷⁴ Ostatecznie obowiązujący kanon brzmi: „Každy wierny, po osiągnięciu wieku rozeznania, obowiązany jest przynajmniej raz w roku wyznać wiernie wszystkie swoje grzechy ciężkie”⁷⁵.

⁶⁸ Por. tamże, s. 313: „Rev.mus septimus Consultor proponit ut sermo non fiat de «annos discretionis», sed «de condicione discretionis», quia discretio non ligatur ad annos. [...] proponit ut dicatur «ad discretionem animi». Rev.mus Secretarius ad. Proponit ut verbum «ad annos» tollatur et dicatur tantum «ad discretionem pervenerit». Rev.mus quartus Consultor proponit ut dicatur «tempus discretionis». Rev. mus quintus Consultor proponit ut verba «postquam ad annos discretionis pervenerit deleantur», quia qui peccatum grave committit debet esse capax peccati, scilicet anno discretionis habere debet, ergo censet illa verba superflua. Exc.mus secundus Consultor praefert ut dicatur «sufficientem discretionem»”

⁶⁹ Por. tamże, s. 313: „Rev. mus primus Consultor proponit ut textus maneat uti est quia cum verbis «ad annos discretionis» habetur elementum iuridicum externum et cum verbo «discretio» habetur elementum iuridicum internum subiectivum quod explicat capacitatem in subiecto ad illa peccata gravia committenda”.

⁷⁰ Por. tamże, s. 313: „Omnes Consultores excepto Rev.mo tertio, concordant ut textus maneat uti est”.

⁷¹ Por. PCCICR, *Schema Documenti Pontificii (1975)*, kan. 159 (CIC 906), s. 52: „Omnis fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, obligatione tenetur peccata sua gravia saltem semel in anno fideliter confitendi”. Dwie zmiany w stosunku do poprzedniej wersji to wykreślenie tradycyjnego sformułowania *utriusque sexus*, oraz zmiana z *confiteri* na *confitendi*.

⁷² Por. PCCICR, *Coetus studiorum «De sacramentis» (series altera: sessio III)*, „Communicationes” 10 (1978), s. 71: „Placet et nulla datur ad hunc canonem observatio”.

⁷³ Por. PCCICR, *Schema Codicis Iuris Canonici (1980)*, s. 218, kan. 943.

⁷⁴ Por. PCCICR, *Codex Iuris Canonici Schema Novissimum (1982)*, s. 198, can. 990. W porównaniu z wersją z 1980 r. dodano jedynie dwa przecinki.

⁷⁵ KPK/83, kan. 989: „Omnis fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, obligatione tenetur peccata sua gravia, saltem semel in anno, fideliter confitendi”.

To ostatnie miejsce, gdzie w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego znajduje się pojęcie wieku rozeznania. W kanonie o Komunii wielkanocnej już nie znajdujemy o nim wzmianki, gdyż została ona zastąpiona na etapie prac nad rewizją Kodeksu⁷⁶ przez sformułowanie zobowiązania „po przyjęciu Najświętszej Eucharystii po raz pierwszy” (KPK/83, kan. 920 § 1). Jednak sięgając do przepisów obowiązującego Kodeksu o pierwszej Komunii świętej, prawodawca mówi o wystarczającym poznaniu (*sufficienti cognitione*)⁷⁷, a następnie nakazuje „troszczyć się, ażeby dzieci po dojściu do używania rozumu, zostały odpowiednio przygotowane i jak najszybciej posiliły się tym Bożym pokarmem, po uprzedniej sakramentalnej spowiedzi” (KPK/83, kan. 914). Ważnym kryterium pozostaje więc wiek używania rozumu (co do którego obowiązujący Kodeks ustalił w innym miejscu domniemanie w wieku siedmiu lat – KPK/83, kan. 97 § 2), po osiągnięciu którego należy przygotować dzieci i *quam primum* udzielić im pierwszej Komunii świętej. W przytoczonym powyżej kanonie znajduje się też odniesienie do sakramentu pokuty, do którego należy przystąpić przed pierwszą Komunią świętą. W ten sposób *annos discretionis* z kanonu 989 i *quam primum* po osiągnięciu *usus rationis* z kan. 914 wyznaczają perspektywę nieodległą od wieku siedmiu lat dla przyjęcia obu sakramentów⁷⁸. Również paralelizm między kan. 920 a kan. 989, pozwala na bliskie zestawienie wieku obowiązywania przykazania corocznej spowiedzi (*postquam ad annos discretionis pervenerit*) i wieku obowiązywania przykazania Komunii wielkanocnej (*postquam ad sanctissimam Eucharistiam initiatus sit*)⁷⁹.

Wydaje się więc, że wiek rozeznania w obu kodeksowych sformułowaniach należy rozumieć podobnie. Rozwijając myśl jednego z konsultorów rewizji Kodeksu warto zauważyć, że w obu przypadkach mamy element subiektywny, dotyczący podmiotu i jego zdolności rozeznania, oraz element obiektywny, który wskazuje na konkretny wiek mierzony liczbą lat. W sformułowaniu z kan. 891 – „w pobliżu wieku rozeznania” (*circa aetatem discretionis*) – wymiar subiektywny wyrażony poprzez słowo *discretionis*, łączy się też z pewnym marginesem dowolności zawartym przez słowo *circa*. Jednak to słowo „wiek” (*aetatem*) nadaje wymiar obiektywny temu sformułowaniu. Podobnie w wyrażeniu z kan. 989 – „po osiągnięciu lat ro-

⁷⁶ Por. PCCICR, *Coetus studiorum «De sacramentis» (series altera: sessio VII)*, „Communicationes” 13 (1981), s. 417: „Omnes, suffragatione peracta, conveniunt ut obligatio incipiat post primam susceptam communionem, et non post usum rationis adeptum”.

⁷⁷ KPK, kan. 913. W polskich tłumaczeniach funkcjonuje tłumaczenie *sufficienti cognitione* jako „wystarczające rozeznanie”, co nie jest tłumaczeniem dosłownym, a wprowadza niejasność ze względu na tłumaczenie jako rozeznanie również słowa *discretio*.

⁷⁸ Nawet jeśli kan. 914 przewiduje jeszcze przed przyjęciem pierwszej Komunii Świętej odpowiednie przygotowanie.

⁷⁹ Por. DOHNALIK, *Il precetto pasquale*, s. 402-405.

zeznania” (*postquam ad annos discretionis pervenerit*) – wymiar subiektywny jest zawarty w słowie *discretionis* oraz podkreślony przez liczbę mnogą słowa *annos*, wskazującą na możliwość wyboru paru lat rozeznania. Jednak są to obiektywnie określone lata życia, których nie można rozumieć nadmiernie elastycznie. W świetle zarówno dawnego prawa, jak i wszystkich dyskusji przy rewizji obecnego Kodeksu, ten wiek rozeznania – zależny także od indywidualnego rozwoju dziecka – jest określony na około 7 lat życia⁸⁰, choć może wystąpić zarówno trochę wcześniej, jak i trochę później, zgodnie ze wskazaniami papieża Piusa X.

WNIOSKI

Niniejsze studium miało na celu ustalenie znaczenia „wieku rozeznania”, który występuje dwukrotnie w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Wyrażenie to, mocno zakorzenione w tradycji kanonicznej, już dla średniowiecznych kanonistów i glosatorów oznaczało wiek rozeznania dobra i zła, który występuje około siódmego roku życia. Po długim czasie podwyższania wieku wymaganego do pierwszej Komunii świętej, dzięki reformie papieża Piusa X Kościół wrócił do pierwotnego rozumienia wieku rozeznania, a redaktorzy pierwszego Kodeksu Prawa Kanonicznego utożsamili go z wiekiem używania rozumu. Podczas prac nad rewizją Kodeksu nie zdecydowano się na to utożsamienie, szanując też element podmiotowy rozeznania. Jednak „wiek rozeznania” zarówno w świetle tradycji kanonicznej, jak i obowiązujących przepisów, należy nadal rozumieć jako nieodległy od siedmiu lat, zarówno w kan. 891, jak i w kan. 989 obowiązującego Kodeksu.

To dziedzictwo myśli kanonicznej stawia poważne pytania natury teologicznej i pastoralnej. Czy dobrze się stało, że większość konferencji biskupów odeszła od sugerowanego przez Kodeks udzielania bierzmowania w pobliżu wieku rozeznania i opóźniła je o wiele lat, do dwunastego, czternastego, a nawet szesnastego roku życia? Czy nie pozbawia się przez to dorastających dzieci potrzebnych im do rozwoju życia wiary darów Ducha Świętego i szczególnej łaski tego sakramentu? Czy nie opóźnia się też nadmiernie np. w Polsce pierwszej spowiedzi i Komunii świętej, która następuje dziś w wieku około 10 lat, czyli o 3 lata odległym od tego sugerowanym przez Piusa X? Czy nie należałoby przynajmniej zindywidualizować oceny wieku rozeznania i umożliwić dzieciom, które tego pragną i są gotowe, przystępowania do spowiedzi i przyjęcia Eucharystii w wieku około 7 lat? Choć w świetle powyższych rozważań kierunek odpowiedzi na te pytania wydaje się

⁸⁰ Por. G.E. KELLY, *The years of discretion for confession*, Washington: Canon Law Studies 1968, s. 154-155.

oczywisty, jednak nie zwalnia to z obowiązku dalszego wytrwałego studiowania tradycji kanonicznej oraz cierpliwego dialogu z teologami i katechetkami.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- Archivum Apostolicum Vaticanum, Commissione Cod. Diritto Canonico, teczki nr 50, 53, 86.
- Archivio della Pontificia Università Gregoriana, Fondo Ogetti, teczki nr 1977, 1980, 1985, 1986, 1987.
- Catechismus Romanus seu Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad Parochos Pii Quinti Pont. Max. iussu editus, red. P. Rodrigez, I. Adeva, F. Domingo, Pamplona-Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, Ed. Universidad de Navarra 1989.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi Iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-521.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallotinum 1984.
- Constitutiones Concilii Quarti Lateranensis una cum Comentariis glossatorum, red. A. García y García, Monumenta Iuris Canonici. Series A: Corpus Glossatorum, vol. 2, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana 1981.
- Decretales D. Gregorii Papae IX (Liber Extra), [w:] Corpus Iuris Canonici, red. E.L. Richter, E. Friedberg, Graz: Akademische Druck 1955, col. 1-928.
- Decretales D. Gregorii Papae IX suae integritati una cum glossis restitutae, Venetiis [s. n.] 1604.
- SACRA CONGREGATIO DE SACRAMENTIS: Decretum De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam Quam singulari (8.08.1910), AAS 2 (1910), s. 577-583.
- Pontificale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli VI Papae promulgatum, Ordo Confirmationis, editio typica, Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis 1971; tekst polski: Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, wyd. 2, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2003.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDOS: Responsa ad proposita dubia (16.06.1931), AAS 23 (1931), s. 353-354.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDOS: Responsa ad proposita dubia (26.03.1952), AAS 44 (1952), s. 496-497.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Codex Iuris Canonici Schema Novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum, Typis Polyglottis Vaticanis [s.l.] 1982.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Coetus studiorum „De sacramentis” (Sessio V), *Communicationes* 31 (1999), s. 53-115.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Coetus studiorum «De sacramentis» (Sessio VI), *Communicationes* 31 (1999), s. 116-165.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Coetus studiorum «De sacramentis» (sessio VIII), *Communicationes* 31 (1999), s. 241-288.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Coetus studiorum «De sacramentis» (sessio IX), *Communicationes* 31 (1999), s. 285-351.

- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Coetus studiorum «De sacramentis» (Sessio X), *Communicationes* 32 (2000), s. 26-83.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Coetus studiorum «De sacramentis» (series altera: sessio III), *Communicationes* 10 (1978), s. 64-85.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Coetus studiorum «De sacramentis» (series altera: sessio VII), *Communicationes* 13 (1981), s. 408-425.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Relatio comlectens syntheses animadversionum ab Em.mis atque exc.mus patribus exc.mis patribus commissionis ad novissimum schema codicis iuris canonici exhibitaram, cum responsionibus a secretaria et consultoribus datis (patribus stricte reservata), Romae: Typis Polyglottis Vaticanis 1981.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Schema Documenti Pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur (Reservatum), Typis Polyglottis Vaticanis [s.l.] 1975.
- PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO: Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiarum necnon Superiorum Institutum vitae consecratae recognitum (Patribus Commissionis reservatum), Libreria Editrice Vaticana [s.l.] 1980.
- SOBÓR LATERAŃSKI IV (1215): Konstytucje, tekst łaciński i polski, [w:] Dokumenty Soborów Powszechnych, t. II, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2004, s. 220-325.

LITERATURA

- BERNARDUS PAPIENSIS: Summa Decretalium ad librorum mancriptorum fidem cum aliis eiusdem scriptoris anecdotis, red. E.A.T. Laspeyres, Ratibonae: apud G. Iosephum Manz 1860.
- CAPPELLO Felice M.: De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam seu commentarium in decreto Quam singulari, Romae: Typis Cuggiani 1911.
- DAMASUS: Apparatus in Conclium Quartum Laterense, [w:] Constitutiones Concilii Quarti Lateranensis una cum Comentariis glossatorum, red. A. García y García, Monumenta Iuris Canonici. Series A: Corpus Glossatorum, vol. 2, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana 1981, s. 419-458.
- DOHNALIK Jan: Il precetto pasquale. La normativa sulla Comunione e la confessione annuale (cann. 920 e 989) alla luce della tradizione canonica, Roma: Pontificia Università Gregoriana 2015.
- DOHNALIK Jan: Wiek przyjmującego bierzmowanie w świetle redakcji Kodeksu z 1917 roku, [w:] Kodeks Pio-Benedyktyński między tradycją a rozwojem, red. Z. Janczewski, J. Dohnalik, I. Kilanowski, Warszawa: Wydawnictwo Spes 2017, s. 147-172.
- FOREVILLE Raymonde: Latran I, II, III et Latran IV, Paris: Edition de l'Orante 1965.
- GENNARI Casimiro: Sulla età della prima Comunione dei fanciulli. Breve commento del decreto „Quam singulari Christus amore”, ed. 2, Roma: Presso la direzione del monitore ecclesiastico 1910.
- GILLMANN Franz: Die «anni discretionis» im Kanon Omnis utriusque sexus (c. 21 conc. Lat. IV), *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 108 (1928), s. 556-617.
- HOSTIENSIS (Henrici de Segusio cardinalis): In Quintum Decretalium librum Commentaria, Venetiis: Apud Iuntas 1581.
- JOHANNES TEUTONICUS: Apparatus in Concilium Quartum Laterense, [w:] Constitutiones Concilii Quarti Lateranensis una cum Comentariis glossatorum, red. A. García y García, Monumenta Iuris Canonici. Series A: Corpus Glossatorum, vol. 2, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana 1981, s. 187-270.
- KELLY Gerald E.: The years of discretion for confession, Washington: Canon Law Studies 1968.

- PANORMITANUS (Nicolai de Tudeschis): *Commentaria in Quartum et Quintum Librum Decretalium*, Venetiis: Apud Iuntas 1588.
- REGATILLO Eduardus: *Ius Sacramentarium*, Santander: Sal Terrae 1960.
- ROLANDUS: *Summa*, red. F. Thaner, Innsbruck: Neudruck der Ausgabe 1874.
- RUFINUS: *Summa decretorum*, red. H. Singer, Paderborn: Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh 1902.
- SCHMALZGRUEBER FRANZ: *Ius Ecclesiasticum universum brevi methodo ad discentium utilitatem explicatum seu lucubrationes canonicae in quinque libros decretalium Gregorii IX pontificis maximi*, t. V, pars II, Romae: ex typographia Rev. Cam. Apostolica 1845.
- Summa „Elegantius in iure divino” seu Coloniensis*, red. G. Fransen, S. Kuttner, *Monumenta Iuris Canonici*, Series A: *Corpus Glossatorum*, vol. I, t. III, Biblioteca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1986.
- VINCENTIUS HISPANUS: *Apparatus in Conclium Quartum Laterense*, [w:] *Constitutiones Concilii Quarti Lateranensis una cum Comentariis glossatorum*, red. A. García y García, *Monumenta Iuris Canonici*. Series A: *Corpus Glossatorum*, vol. 2, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana 1981, s. 287-384.
- ZERBA Cesare: *Nel cinquantenario del Decreto Quam singulari circa l'età della prima Comunione dei fanciulli emanato dalla S. Congregazione dei Sacramenti per incarico del Papa S. Pio X l'8 agosto 1910: studio sulle fonti e la genesi dello storico Decreto*, Città del Vaticano: Tipografia Poliglotta Vaticana 1961.

WIEK ROZEZNANIA W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO (KAN. 891 I 989) W ŚWIETLE TRADYCJI KANONICZNEJ

Streszczenie

Studium dotyczy pojęcia wieku rozeznania, które pojawia się w dwóch przepisach obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego (kan. 891 oraz 989). To sformułowanie, występujące dzisiaj w dwóch łacińskich wersjach: *aetas discretionis* i *ad annos discretionis*, jest zakorzenione w średniowiecznym prawie kanonicznym. Zgodnie z zasadą interpretacyjną zawartą w kan. 6 § 2, w tym przypadku w celu wyjaśnienia znaczenia dzisiejszego ustawodawstwa należy sięgnąć do kanonicznej tradycji.

W pierwszej części artykułu zostaje ukazane znaczenie wyrażenia *aetas discretionis* w świetle Konstytucji 21 Soboru Laterańskiego IV i średniowiecznych glosatorów. W drugiej części zostaje omówione zagadnienie wieku rozeznania w dekrete *Quam singulari* oraz w Kodeksie pio-benedyktyńskim. W trzeciej części zostaje naszkicowana problematyka wieku bierzmowania od kan. 788 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. do kan. 891 obecnego Kodeksu, który nadal przewiduje jako najbardziej odpowiedni do przyjęcia tego sakramentu wiek rozeznania, chyba, że konferencja biskupów zdecyduje inaczej. Czwarta część koncentruje się na wieku rozeznania potrzebnym do spowiedzi według kan. 989, z odniesieniem do wieku pierwszej Komunii świętej.

Dzięki przeprowadzonemu studium można lepiej zrozumieć pojęcie wieku rozeznania, obecnego także w obowiązujących normach dotyczących bierzmowania. Konsekwencją powinno być zastanowienie się nad naszymi duszpasterskimi programami dotyczącymi przyjmowania sakramentów wtajemniczenia. W tej refleksji nie powinno się tracić z oczu minimalnego wieku rozeznania obecnego w kanonach obowiązującego Kodeksu.

Słowa kluczowe: wiek rozeznania; przyjmowanie sakramentów; bierzmowanie; spowiedź; pierwsza Komunia święta; tradycja kanoniczna

AGE OF DISCRETION IN THE CODE OF CANON LAW (CAN. 891, CAN. 989)
IN THE LIGHT OF CANONICAL TRADITION

Summary

The study refers to the notion of age of discretion, that is mentioned in two norms of the present Code of Canon Law (can. 891, can 989 CIC). This phrase appears nowadays in two latin versions *aetas discretionis* and *ad annos discretionis*. Since it is rooted in medieval Canon Law, according to the rule of interpretation stipulated by can. 6 § 2, in order to explain the meaning of the current legislation it is advisable to reach for canonical tradition.

In the first part of the article there is touched upon the sense of expression *aetas discretionis* in the context of the Constition 21 of the Lateran IV and medieval glossators. The second part discusses the issue as presented in the decree *Quam singulari* and the Pio Benedictine Code. In the third part the author reviews the problem of confirmation age, from can. 788 of the 1917 Code of Canon Law to can. 788 of the 1983 Code. Also in the current legislation there is valid the notion of age of discretion for the confirmation, unless the episcopal conference decides otherwise. The forth part focuses on age of discretion needed for confession according to can. 989, with reference to the age of the First Holy Communion.

This study allows to better understand the notion of age of discretion, present both in the current legislation regarding Confirmation as welrecs First Confession and Communion. Consequently we should reflect on the pastoral programs regarding the sacraments of initiation. It's highly recommended not to overlook the minimarecge of discretion provided by the canons of the current Code.

Key words: age of discretion; receiving sacraments; confirmation; confession; First Communion; canonical tradition